

J. WILCKE

RENÆSSANCENS MØNT- OG
PENGEFORHOLD

1481—1588

KØBENHAVN

I KOMMISSION HOS J. H. SCHULTZ

J. H. SCHULTZ A-S · UNIVERSITETS-BOGTRYKKERI

MCML

SYVENDE KAPITEL

Pristal 1875-1948, Renæssancetidens Mønter set i Forhold til Nutiden.

I det foregaaende er gentagne Gange fremdraget Renæssancemønternes Forhold til Guldkronen af 1875. For ikke at volde samvittighedsfulde Kritikere for stort Besvær og Samvittighedsskrupler over Udregninger i for mange Decimaler, hidsættes her til Slut en Oversigt over de vigtigste i dette Arbejde omhandlede Mønters omtrentlige Værdi i fornævnte Guldkroner 1875 efter det da bestemte Forhold mellem Guld og Sølv.

Som allerede indledningsvis bemærket, kan disse Værdier jo kun være som nævnt ret omtrentlige.

Statistisk Departement har derhos givet en Oversigt over Pristallets Udvikling fra 1924. Til dette Aar har Knud Dalgaard i *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 1926 p. 105 ff. givet en Tabel over Detailprisniveauet og Beregning af Pristallet for Aarene 1872—1924, saaledes at der til Slut kan gives en Oversigt over Mønternes antagelige Værdi, set med Nutids Øjne.

Først følger da hermed Oversigten over Mønterne i Relation til Aaret 1875 p. 552-56.

Medens *Bruttovægt* og *Finvægt* i gr. i efterstaaende Tabel ikke frembyder nogen Vanskelighed for Forstaaelse, er det nødvendigt at knytte et Par Bemærkninger til Begrebet *Kreditvægt*. Medens denne Vægt for Guldgyldens og Sølvdalers Vedkommende selvfølgelig falder sammen med Finvægten, spiller Kreditvægten en ikke ubetydelig Rolle ved al den mindre Mønt. Som ofte nævnt udgaves hyppigt Mark, Skilling, Hvid og Pfennig til en større Nominalværdi end disse Mønters Finvægt hjemlede, idet der netop paa denne Maade opnaedes en Kredit i Samfundet. Under de daværende Forhold var en saadan Kredit højst ilde set, thi man forlangte, at Mønten som en

anden Vare skulde nøje svare til, hvad den udgav sig for og til hvad den byttedes imod.¹⁾ Naar saadan tvungen Kredit opdagedes, blev Varerne dyrere, \circ : Møntens Købekraft nærmede sig den virkelige Finvægts Værd. Nu er det ganske vist sandt, at Skillemønten aldrig kan eller bør være af samme Finhed som Hovedmønten, men i Datiden brugtes hyppigt Smaamønt (evt. i Tutter) som Hovedomsætningsmønt i Mangel af bedre. Hvis man altsaa vil give en rimelig Forklaring paa hvad f. Ex. $1 \text{ } \mathcal{M}$ eller $1 \text{ } \beta$ betød i Datiden, vil det vistnok være nødvendigt at meddele dens Købekraft dels efter virkelig Finvægt, dels efter f. Ex. $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{4}$ og $\frac{1}{32}$ eller $\frac{1}{64}$ Dalers Finvægt.

Man kunde ogsaa tale om *Museumsvægt*, nemlig hvad Mønterne faktisk vejede rundt om i Møntsamlingerne, men som tidligere udviklet, maa ganske bortses herfra bl. a. af den Grund, at de vægtigste, korrekteste og bedste Exemplarer selvfølgelig forlængst er kippede og vippede ud af Omsætningen hos vindesygge Guldsmede og Møntere. Kun hvor ingen Akter findes, kan det blive nødvendigt at søge en Vejledning eller Ledetraad ved Vejning af de bedste forhaandenværende Exemplarer. At Museumsfolk, der særlig har beskæftiget sig med Middelalderens Mønter, hvor som Regel skriftlige Kilder mangler, kan være tilbøjelige til at forse sig paa Vægten af de bevarede Mønter, er fuldt forstaaeligt. De maa for disse ældre Rækkers Vedkommende være henvist til at veje og skønne paa bedste Maade. Men en saadan Fremgangsmaade kan ikke anvendes paa de nyere Mønter, hvor tilstrækkeligt Aktsmateriale foreligger. For disse senere Rækkers Vedkommende kan der højst være Tale om at være opmærksom paa en Sammenligning. Kun hvis der viser sig at være en betydelig, opsigtvækkende Difference mellem Museumsvægten og *Aktsvægten*, kan der være Anledning til at nære Mistanke til denne sidste, saa man kan have Grund til at opkaste det Spørgsmaal, om Aktsvægten har skullet dække et Bedrageri med den faktiske Vægt.

Vil man nu forsøge at danne sig en Forestilling om, hvad de paa-gældende Mønter betød i vore Dages Penge, er der som nævnt i Øjeblikket næppe nogen anden Udvej end at betragte Pristallets Udvikling fra Halvfjerdserne i forrige Aarhundrede. Efter K. Dalgaard hidsættes Tabel over Detailpriserne 1872—1924 p. 557-58.

¹⁾ Daler, Mark og Kroner, p. 35 ff.

Mønt	Bruttovægt gr.	Finvægt gr.	Kreditvægt	Finvægts Metal- værdi 1875	Finvægts Købekraft 1875 Kr.	Kreditvægts		Anmærkninger	For- holds- tal
						Metal- værdi Kr.	Købe- kraft 1875 Kr.		
Dansk Mønt.									
Hans:								3-dobbelt Købe- kraft 1950	
Gylden	3,278	2,424		4,80	ca. 40,00		ca. 40,00	= $1\frac{1}{2}$ <i>M</i> l - $2\frac{1}{2}$ <i>M</i> d.	$100/12$
Guldreal	14,5 à 15	ca. 14		27,70	230,00		ca. 230,00	udgivet for 6 r. Gylden	—
Skilling	2,7	0,93		0,15	1,25	0,25	2,10	= $\frac{1}{40}$ Gylden eller $\frac{1}{24}$ G.	—
Hvid	0,90	0,24		0,04	0,33	0,06	0,50		—
Christian II.:									
Guldreal	14,616	14,312		28,40	- 236,00		- 236,00	= 6 r. Gylden	—
2 β rund	4,032	2,016	ca. 2 gr.	0,32	2,67				—
Klipping	?	?	- 2 -						
1 β rund	2,657	0,996	- 1 -	0,16	1,34				—
Klipping	?	?	- 1 -						
Daler	27,512	24,073		3,80	- 32,00		- 32,00		—
Frederik I.:									
Daler	29,232	25,578		4,04	- 34,00		- 34,00		—
14 \S Penning			ca. $\frac{1}{20}$ S. G.			ca. 0,20	1,65		—
6 \S —			- $\frac{1}{48}$ - -			- 0,08	0,70		—
Lejr- β	ca. 4,00	ca. 1,5	- $\frac{1}{10}$ - -	0,24	- 2,00	- 0,40	- 3,33		—
$\frac{1}{2}$ <i>M</i> (6 β)	5,314	4,650	- $\frac{1}{4}$ Dlr.	0,74	- 6,00	- 1,00	- 8,25	Gælder dog ikke de slette 8 og 4 β fra 1532	—

4 β	ca. 3,00	2,625	ca. $\frac{1}{6}$ —	0,49	-	4,50	ca. 0,65	-	5,50	—
4 β 1532.....	ca. 4,40	1,250	- $\frac{4}{48}$ —						2,80	—
Christian III.:										
Daler 1537.....	29,232	26,491		4,19	-	35,00		-	35,00	—
2 \mathcal{M} Klip. Gr. Fejde	14,616	7,308	$\frac{32}{40}$ —	1,15	-	9,50	3,35	-	28,00	—
1 \mathcal{M} —	7,308	2,968	$\frac{16}{40}$ —	0,47	-	3,90	1,67	-	14,00	—
4 β —	3,118	0,779	$\frac{4}{40}$ —	0,12	-	1,00	0,42	-	3,50	—
2 β —	1,949	0,366	$\frac{2}{40}$ —	0,06	-	0,50	0,21	-	1,75	—
\mathcal{M} 1541.....	9,744	8,830	$\frac{1}{3}$ —	ca. 1,40	-	7,80	1,40	-	7,80	$\frac{100}{18}$
8 β —	4,872	4,415	$\frac{1}{6}$ —	- 0,70	-	3,90	0,70	-	3,90	—
Daler 1544	29,232	26,491			-	23,25		-	23,25	—
\mathcal{M} —	9,744	8,221	$\frac{1}{3}$ —	- 1,30	-	7,22	1,40	-	7,80	—
8 β —	4,872	4,111	$\frac{1}{6}$ —	0,65	-	3,61	0,70	-	3,90	—
4 β —	2,436	2,056	$\frac{1}{12}$ —	0,33	-	1,80	0,35	-	1,95	—
1 β —	1,982	0,495	$\frac{1}{48}$ —	0,08	-	0,45	0,09	-	0,49	—
Frederik II.:										
\mathcal{M} 1559.....	ca. 9,7	ca. 8,22	$\frac{1}{3}$ —	ca. 1,40	-	7,80	1,40	-	7,80	—
\mathcal{M} 1560.....	- 9	- 7	$\frac{1}{3}$ —	1,10	-	5,00	1,40	-	6,36	$\frac{100}{22}$
\mathcal{M} Klipping.....	6,878	3,009	$\frac{1}{3}$ —	0,48	-	2,18	1,40	-	6,36	—
\mathcal{M} 1563.....	9,744	6,334	$\frac{1}{3}$ —	1,00	-	4,50	1,40	-	6,36	—
Daler 1560.....	29,232	26,491	1 Dlr.	4,19	-	19,00	4,19	-	19,00	—
— 1572.....	—	25,578		4,04	-	13,50	4,04	-	13,50	$\frac{100}{30}$
\mathcal{M} 1582.....	9,744	5,989	$\frac{1}{4}$ —	0,95	-	3,16	1,01	-	3,37	—
8 β —	4,872	2,994	$\frac{1}{8}$ —	0,48	-	1,58	0,50	-	1,68	—
2 β —	2,338	0,731	$\frac{1}{32}$ —	0,12	-	0,39	0,13	-	0,42	—
1 β —	1,772	0,332	$\frac{1}{64}$ —	0,05	-	0,17	0,06	-	0,21	—
Hvid.....	0,632	0,105								—

Mønt	Bruttovægt gr.	Finvægt gr.	Kreditvægt	Fin- vægts Metal- værdi 1875	Finvægts Købekraft 1875 Kr.	Kreditvægts		Anmærkning	For- holds- tal
						Metal- værdi Kr.	Købe- kraft 1875 Kr.		
Svensk Mønt.								3-dobbelt Købe- kraft 1950	
Hans:									
Gylden.....	3,249	2,437		4,83	37 à 40		37 à 40		100/12
1 <i>M</i> Stockholms = 24									
Ørtug.....		18,7224		ca. 3,00	ca. 24,50		ca. 24,50		—
Ørtug.....	1,5601	0,7801	0,7801	- 0,12	- 1,00		- 1,00	Ørtug = $\frac{1}{36}$ G. og $\frac{1}{24}$ <i>M</i>	—
$\frac{1}{2}$ Ørtug.....	0,9936	0,3726		- 0,06	- 0,50		- 0,50		—
Penning.....	0,3124	0,0979							—
Norsk Mønt.									
Frederik I.:									
4 Hvid 1525.....	2,088	0,522	ca. $\frac{1}{30}$ Dlr.	0,08	0,66	ca. 0,14	1,16	fra Oslo	100/12
4 — 1527.....	2,206	0,620	—	0,10	0,83	—	—	- Bergen	—
Christian III.:									
Daler 1546.....	29,232	26,491	1 —	4,19	23,25	4,19	23,25	- Skien	100/18
Mark —	9,744	8,221	$\frac{1}{3}$ —	1,30	7,22	1,40	7,80	- —	—
Holstensk Mønt.									
Frederik I.:									
2 <i>M</i> lybsk.....	ca. 36	ca. 32,60	ca. $\frac{4}{3}$ Dlr.	5,16	43,00	5,16	43,00		100/12

1 <i>M</i> —	- 18	- 16,30	- $\frac{2}{3}$ —	2,58	21,50	2,58	21,50	—
2 <i>β</i> —	2,25	2,1	- $\frac{1}{12}$ —	0,33	2,75	0,33	2,75	—
Christian III.:								
2 <i>β</i> lybsk 1539	3,963	1,873	- $\frac{1}{12}$ —	0,30	2,50	—	—	—
Daler 1547.....	29,232	26,035	1 —	4,12	22,25	4,12	22,25	fra Flensborg $\frac{100}{18}$
Frederik II.:								
1 <i>β</i> lybsk 1566.....	1,827	0,714	- $\frac{1}{24}$ —	ca. 0,11	0,60	0,17	0,94	—
Tysk Mønt.								
Rhinsk Gylden 1419..	3,508	2,777	ca. 1 Dlr.	5,51	45,90	Som	45,90	$\frac{100}{12}$?
— — 1454..	3,439	2,723	—	5,40	45,00	Fin-	45,00	—
— — 1464..	3,406	2,696	—	5,35	44,50	vægt	44,50	—
— — 1491..	3,278	2,527	—	5,07	42,25	—	42,25	—
Lybsk Gylden (Dukat)..	3,340	3,293		6,53	54,00	—	54,00	—
Jochimsdaler 1518....	29,232	27,405		4,33	36,10	—	36,10	$\frac{100}{12}$
Rigsgylden 1559.....	24,616	22,907		3,62	20,10	—	20,10	$\frac{100}{18}$
Reichstaler 1566.....	29,232	25,984		4,11	18,68	—	18,68	$\frac{100}{22}$
Hamburg Thalere 1580	—	25,781		4,07	13,57	—	13,57	$\frac{100}{30}$
— Guldgylden .	3,439	2,723		5,40	18,00	—	18,00	—
Braunschweig Thaler ..	—	25,578		4,05	13,50	—	13,50	—
Engelsk Mønt.								
Rosenobel ca. 1510...	7,776	7,736		15,36	128,00	—	128,00	$\frac{100}{12}$
Henriks-Sovereign 1520	15,552	15,471		30,71	256,00	—	256,00	—
Angel (Engelot).....	5,184	5,157		10,23	85,00	—	85,00	—

Mønt	Bruttovægt gr.	Finvægt	Kreditvægt	Fin- vægts Metal- værdi 1875	Finvægts Købekraft 1875 Kr.	Kreditvægts		Anmærkning	For- holds- tal
						Metal- værdi Kr.	Købe- kraft 1875 Kr.		
Hollandsk Mønt:									
Prinsdaler	ca. 29	25,677		4,06	13,50	Som-	13,50	3-dobbelt Købe- kraft 1950	100/30
Sølv-Gylden 1582	27,13	22,6		3,59	11,90	Fin-	11,90		—
Løve-, Ny-Daler	27,6	20,736		3,28	10,93	vægt	10,93		—
Kreutz Daler	ca. 29	24,65		3,90	13,00	—	13,00		—
Horns-Gylden ca. 1500		1,26	1 r. G.	2,50	20,80	5,40	45,00		100/12
Postulatsgylden 1458	ca. 3,4	ca. 1,4	1 r. G.	2,77	23,00	5,40	45,00		
Anden fremmed Mønt.									
Ungarsk Dukat eller Gyl- den ca. 1550	3,49	3,44		6,80	37,75	Finv.s	37,75	100/18 ?	—
Krone ca. 1540	3,43	3,22		6,40	35,50	Metal- værdi	35,50		—
Spansk Guld Real eller Escudo, Corona	3,38	3,09		6,13	34,00	—	34,00		—
Pistole	ca. 6,80	6,20		12,30	68,00	—	68,00		—
Spansk Dobla	- 4,68	ca. 4,50		ca. 9,00	ca. 50,00	—	ca. 50,00		—

Aar	Føde- varer	Be- klæd- ning	Bolig	Brændsel og Belysning	Skatter, Kon- tingenter o.l.	Andre Ud- gifter	Ialt (Pristal)
1872.....	101	73	73	114	6		82
1873.....	104	74	73	112	6		84
1874.....	106	74	73	109	7		85
1875.....	109	75	73	119	7		87
1876.....	110	75	73	123	8		88
1877.....	112	78	73	123	8		89
1878.....	111	78	73	120	9		89
1879.....	109	81	73	123	9		88
1880.....	107	82	73	116	10		87
1881.....	108	82	73	112	11		88
1882.....	109	82	73	113	12		88
1883.....	107	82	73	119	13		88
1884.....	103	82	73	111	13		85
1885.....	98	82	73	112	14		83
1886.....	93	82	72	109	15		80
1887.....	88	81	72	108	16		77
1888.....	86	81	71	106	17		76
1889.....	87	81	71	111	18		77
1890.....	90	80	70	110	19		78
1891.....	94	81	70	110	20	Uop- lyst	81
1892.....	96	82	71	101	21		82
1893.....	94	83	71	104	23		81
1894.....	89	83	72	103	25		79
1895.....	84	82	72	104	27		76
1896.....	79	82	74	100	29		74
1897.....	78	82	75	99	31		74
1898.....	78	82	77	102	33		75
1899.....	81	82	78	106	36		77
1900.....	83	82	80	120	38		79
1901.....	84	82	81	103	39		79
1902.....	85	82	82	108	39		80
1903.....	85	82	82	108	40		80
1904.....	86	84	83	102	40		81
1905.....	87	84	83	93	43		81
1906.....	88	85	84	93	47		82
1907.....	91	90	84	97	50		85
1908.....	92	91	85	97	61		87
1909.....	93	91	85	94	65		88

Aar	Fødevarer	Beklædning	Bolig	Brændsel og Belysning	Skatter, Kon-tingenter o. l.	Andre Ud-gifter	Ialt (Pristal)
1910.....	93	91	86	90	69		89
1911.....	94	91	86	92	76		90
1912.....	97	94	91	100	84		94
1913.....	99	95	95	100	91		97
1914.....	100	100	100	100	100	100	100
1915.....	131	122	101	135	100	109	120
1916.....	152	165	104	186	100	129	141
1917.....	170	200	108	248	100	158	161
1918.....	187	280	111	272	115	196	186
1919.....	232	322	117	342	171	232	227
1920.....	265	324	130	571	236	236	263
1921.....	217	237	141	367	301	210	225
1922.....	182	219	155	289	262	203	199
1923.....	191	247	160	285	254	207	207
1924.....	208	272	170	288	248	207	219

Det statistiske Departement har som nævnt velvilligst stillet nedenstaaende Tabel over Detailpristal og Engrospristal efter 1924 til Disposition:

	Detailpristal Juli 1914-100	Engrospristal 1913-100
1924.....	216	—
1925.....	211	210
1926.....	184	163
1927.....	177	153
1928.....	175	153
1929.....	173	150
1930.....	165	130
1931.....	155	114
1932.....	155	117
1933.....	159	125
1934.....	166	132
1935.....	171	134
1936.....	174	135
1937.....	180	153
1938.....	183	144
1939.....	187	152

(Fortsat)	Detailpristal Juli 1914-100	Engrospristal 1913-100
1940	234	222
1941	271	261
1942	281	274
1943	286	276
1944	288	279
1945	291	274
1946	289	270
1947	298	298

Heraf vil ses, at man rundt regnet kan *multiplicere Værdiansættelsen for 1875 med 3*. Endda maa dette Tal modtages med alt Forbehold. Men som gentagne Gange fremhævet, vil denne Værdiberegning dog give nogen Vejledning til Forstaaelse af Mønternes og Pengenes Købeevne i Datiden og til Fjernelse af grove Misforstaaelser som tidligere set i historiske Arbejder, naar for at nævne et enkelt Exempel en Lensmands aarlige Løn, der er sat til 300 Daler, er omsat ved Multiplikation med Speciens Sølvværdi 4 Kr. — til 1200 Kr. Efter foranstaaende Tabeller og Beregninger vil hans Pengeløn kunne sættes til mindst ca. 7500 Kr. Lensmanden havde imidlertid ved Siden af paa anden Vis ikke ubetydelige Biindtægter, saaledes at han sikkert var vel saa godt aflagt som en nuværende Amtmand.